

W.J. Henderson

Turtaios van Sparta as 'betrokke' digter

Abstract

This article examines the surviving verse of Tyrtæus of Sparta as *littérature engagée*, and thus pursues the theme of a similar article on Solon of Athens (*Literator* 9(2), 1988:1–16). The Spartan poet used the elegiac form for two main purposes: (1.) the encouragement of Spartan soldiers in their struggle against the Messenians (*parainesis*), and (2.) the analysis of socio-political problems in Sparta.

In 'n vorige artikel (*Literator* 9(2), 1988:1–16) het ek die element van betrokkenheid in die poësie van Solon van Athene beskou. Die bepaalde probleme in die Athene van die sesde eeu, en veral die ontwaking van die Atheense demokrasie, het in die jambiese en elegiese vers van die staatsman Solon neerslag gevind. In die geval van Sparta is die sosio-politieke opset, en daarmee die bepaalde probleme, heel anders. Dit is 'n Sparta wat nog nie die oligargiese en geslote gemeenskap was wat dit later sou word nie, maar 'n Sparta wat om oorlewing veg en militêre weerbaarheid as 'n prioriteit beskou. Te midde van hierdie stryd om oorlewing teen en oorheersing van die Messeniërs in die 7de eeu kom die digter Turtaios na vore met sy parainetiese elegieë wat vandag nog tref, sodat hy 'n belangrike figuur in die geskiedenis van die betrokke en patriotiese poësie is (kyk Henderson in Barkhuizen-Henderson-Van Rooy, 1986:50–51).

Die fokus in die bestaande poësie van Turtaios is nouer as by Solon. Die Spartaanse digter konsentreer op twee doelwitte: 1. om die weerbare jongmanne tot dapper optrede te inspireer (gevegspariniese), en 2. om die sosio-politieke probleme van die stadstaat aan die burgers te verduidelik.

1 Gevegspariniese

Die aanmoediging tot dapper geveg kom reeds by Homeros voor (vgl. veral Homeros, *Ilias* 12.310 e.v.; Snell, 1975:164 e.v.). Die milieu en gevegstegniek verander egter met die verdwyning van die mitologiese heldetyd en die oorgang tot en ontwikkeling van die *polis*, te wete van 'n oorlogvoering rondom sekere kampvegters (soos bv. Achilleus en Hektor) en hulle volgelinge, tot 'n oorlogvoering rondom die burgers van die stadstaat in falanksformasie. Die falanks van swaargewapende hopliete het vanaf ongeveer 675 v.C. in dele van Griekeland, en dan ook in Sparta, in oorlogvoering ontwikkel (Snodgrass, 1964:48–88; 1965:115–116). Vanaf die vroeë 7de eeu v.C. het oorloë wat die voortbestaan van die betrokke stadstaat bedreig het, aanmoedigende, parainetiese elegieë voortbring (West, 1974:14).

Drie lang fragmente, wat soos volledige gedigte lyk, spoor die Spartaanse jongmanne aan. Die eerste word deur ons bron vir die teks, Lukourgios (*Toespraak teen Leokrites* 107), as een gedig aangehaal, maar daar is aanduidings dat dit oorspronklik twee aparte gedigte was (reëls 1–14 en 15–32) (kyk Henderson in Barkhuizen-Henderson-Van Rooy, 1986:57–58).

Dis tog edel vir 'n dapper man om te val en sterf
onder die voorstes terwyl hy vir sy land veg;
maar om sy eie stad te verlaat, en ook sy ryk landerye,
en te gaan bedel, is van alle dinge die smartlikste –
'n banneling met geliefde moeder en bejaarde vader 5
en klein kindertjies en bedgenoot.
Want hy sal haatlik onder diegene verkeer by wie hy kom,
aan gebrek uitgelewer en aan afskuwelike armoede;
hy oonteer sy familie en beskaam sy edele voorkoms,
en alle oneer en ellende sal hom agtervolg. 10
As daar egter so vir 'n man wat wandel geen besorgdheid
of agting is, ook nie jeens sy geslag daarna nie,
laat ons met moed vir hierdie land veg, en vir ons kinders
sterf, en glad nie ons eie lewens spaar nie.
O jongmanne, bly dan die een langs die ander en veg; 15
moenie skandelike vlug of vrees eerste begin nie;
maak liever groot en sterk die harte in jul borste;
moenie jul lewens te lief hê as jul teen die vyand veg nie.
En die ouer manne, wie se knieë nie meer so rats is nie, –
moet hul nie op die grond los en wegvlug nie. 20
Dis immers skandelik dat 'n ouer man met die voorstes
val en bly lê, voor die jongeres,
sy hare reeds wit en sy baard grys,
terwyl hy sy sterk lewe op die sand uitasem,
sy bebloede geslagsdele in sy hande vasgeklem – 25
dis werklik iets skandeliks vir die oë en haatlik om te sien –

en sy lyf kaal gestroop. Maar vir die jonges is als tog paslik
 solank die helder blom van lieflike jeug hul vashou,
 vir manne inderdaad wonderlik om te sien, begeerlik vir vroue,
 terwyl hy lewe, en edel as hy in die voorhoede sneuwel. 30
 Laat elkeen dan mooi wydsbeen en met albei voete
 stewig op die aarde staan, en sy lip met sy tande byt.
 (fr. 10 West)

Die algemene tema en die besondere aanmoediging aan die jongmanne (*neoi*) om voorlans in die falanks te veg is duidelik genoeg (eksplisiet in reël 15). Die oproep tot selfopoffering op die slagveld verskyn dikwels in die antieke poësie (bv. Homeros, *Ilias* 15.494–499; Alkaios, fr. 400 Lobel-Page; Horatius, *Ode* 3.2.13). Daar is egter by Turtaios hier 'n ander “argumentasie” om die *neoi* te oorreed: die digter skets die desperate lot van 'n verslane stadstaat in terme van een van sy burgers wat as 'n verstote, vergete en bedelende balling rondswerwe (3–10). Die dramatiese beeld van die balling is bedoel om die jongmanne tot dapper optrede aan te moedig (11–14).

Die tweede helfte van die gedig spel dan die vorm van hierdie optrede uit. Die jongmanne moet sy aan sy veg, dit wil sê in falanksformasie, vreesloos en onselfsugtig (15–18); hulle moenie toelaat dat die ouer manne hulpeloos agterbly of voor hulle veg en pynlik sterf nie (19–27); en hulle moet vasberade veg (31–32). Die beloning is die bewondering van mans en vroue terwyl hulle lewe, roem as hulle sterwe (27–30).

Die dramatiese krag en intensiteit, bedoel om die parainese te voltrek, word versterk in die twee patetiese “prente” wat aan die *neoi* voorgehou word om hulle aan te spoor: dié van die balling (3–10), en dié van die gewonde en sterwende ou man – albei beelde van nederlaag en albei gevolg deur 'n direkte appèl (11–14, 30–31). Hierdie twee negatiewe “prente” word dan gekontrasteer met die positiewe “prent” van die materiële, fisiese en geestelike belonings vir dapper optrede (vgl. verder Henderson in Barkhuizen-Henderson-Van Rooy, 1986:62–71).

Die tweede gedig is in dieselfde trant en rig sy appèl op die tradisie dat die Spartane afstammeling van Herakles was (vgl. ook Turt. fr. 2 West). In die tweede helfte van die gedig (21–38) word duidelike besonderhede oor gevegstaktiek verskaf.

Maar julle's tóg die nasate van onoorwinlike Herakles,
 hou dus moed. Zeus se aangesig is nog nie weggedraai nie.
 Moenie 'n menigte manne vrees of voor hulle swig nie,
 maar laat elke man sy skild reg voor die voorry hou,
 en sy lewe haatlik maak, maar die dood se swart 5
 geeste dierbaar soos die strale van die son.
 Want julle ken traan-bringende Ares se afskuwelike werk,
 en julle't goed die aard van smartlike oorlog geleer,

en julle't dikwels vlug en agtervolging gesmaak,
 o jongmanne, en van albei tot vervullens toe ervaar. 10
 Van dié wat langs mekaar bly en met volharding
 tot die gemaal en voorste vegters gaan,
 sterf minder; hulle red die volk uiteindelik.
 Maar die lafhartige manne se hele manlikheid is verlore.
 Niemand sou dit ooit kon regkry om al die kwaad te noem 15
 wat 'n man kan oorkom as hy oneer ly nie.
 Want dis pynlik om van ágter die middel te deurboor
 van 'n vlugtende man in ellendige oorlog,
 en skandelik is die lyk wat in die stof lê,
 sy rug van agter deur 'n spies se punt deurboor. 20
 So, laat elkeen goed vasstaan en op albei voete bly,
 stewig op die grond, en met sy tande op sy lippe byt,
 en sy dye en bene onder en bors en skouers bo bedek
 met die holte van sy breë skild.
 Laat hom in sy regterhand sy swaar spies skud, 25
 en die vreeswekkende pluim op sy kop swaai;
 laat hom leer veg deur grootse daade te verrig,
 en nie met sy skild buite trefafstand gaan staan nie.
 Laat elkeen tot heel naby gaan en met sy lang lans
 of met sy swaard 'n vyand kies en wond, 30
 en voet teen voet plaas, en skild teen skild druk,
 pluim teen pluim en helm teen helm,
 en bors teen bors stoot en met sy man baklei,
 met swaardhef of lang spies in die hand.
 En julle liggewapendes, skuil weerskante agter die skild, 35
 en gooi julle groot slingerklippe,
 en werp teen hulle julle gladde spere,
 terwyl julle langs die swaargewapendes staan.
 (fr. 11 West)

Met hierdie eksplisiete besonderhede van die gevegstaktiek vervul die gedig die didaktiese funksie wat in die vroeë Griekse stadstaat dominant was. Terselfdertyd merk ons die sterk realisme in die teks, die direkte korrelasie van die referensies in die gedig met die items van die werklikheid buite die teks.

Die betekenis en inhoud van die “ware *aretê*”, die Griekse ideaal van manlike voortreflikheid, word in die derde gedig ontleed.

Ek sou nóg 'n man onthou, nóg in my woord hom plaas,
 vir voortreflikheid in die wedloop of die stoeikuns,
 ook nie as hy 'n Sikloop se grootte en krag gehad het,
 of in snelheid die Thrakiese Noordewind oortref het nie;
 ook nie as hy van voorkoms mooier as Tithonos was, 5
 of ryker as Midas of Kinuras nie;

ook nie as hy 'n groter koning was as Pelops, seun van Tantalos,
 of die sagklinkende tong van Adrastos had nie;
 ook nie as hy elke roem had behalwe dié vir aanvalsmoed.

Want 'n man blyk nie in oorlog goed te wees 10
 as hy nie volhard by die aanskoue van bloedige slagting
 en naby staan, na vore beur, en die vyand dood nie.
 Hierdie is voortreflikheid, hierdie is die beste prys ter wêreld,
 en die mooiste vir 'n jongman om weg te dra.

Dis 'n gemeenskaplike voordeel vir die stad en hele volk 15
 wanneer 'n man vasstaan en onder die voorstes bly,
 onverpoos, en hy van skandelige vlug heeltemal vergeet,
 terwyl hy sy lewe waag en 'n volhardende hart vertoon,
 en hy met sy woorde die man langs hom aanmoedig waar hy staan.

Hierdie een is die man wat goed is in 'n oorlog. 20
 Spoedig keer hy die vyand se ruwe falankse terug,
 en met ywer bedwing hy die golf van die geveg;
 en hy wat onder die voorstes val en eie lewe verloor,
 en stad en mede-burgers en vader so vereer,
 telkemale in die bors en deur sy klinknaelskild 25
 en deur sy borsplaat van voor gewond,
 oor hom rou sowel jongmense as bejaardes,
 en is die hele stad met bitter smart bedroef.

Sy graf en sy kinders is onder mense in hoë aansien,
 en sy kinders se kinders en sy geslag daarna: 30
 nooit vergaan sy edele roem of sy naam nie,
 maar al is hy onder die aarde, is hy onsterflik,
 wie ook al aan 't veg en vasstaan en voortstry is
 vir land en kinders as woeste Ares hom vernietig.

Maar as hy die vernietiging van smartdraende dood ontvlug, 35
 en in oorwinning sy lans se blink roem vervul,
 vereer almal hom, sowel jonk as oud,
 en ervaar hy veel geluk voor hy na Hades gaan –
 soos hy oud word, staan hy onder sy mede-burgers uit
 en geeneen wil hom van sy ontsag of reg beroof; 40
 almal maak by byeenkomste – sowel die jonges as sy eweknieë –
 vir hom plek, – en selfs dié wat ouer is.

Laat elke man nou die kruin van sulke voortreflikheid probeer
 bereik met sy volle wese, sonder om die slag te staak.
 (fr. 12 West)

Eers word die verskeie bestanddele van die tradisionele *aretê* ontleed: die fisieke prestasie in atletiekspele (hardloop, stoei, elk met sy mitologiese *exemplum* – in chiastiese orde: die reuse Siklope en die Noordewind, 2–4); die adellike voorkoms en rykdom (met die mitiese Tithonos en Midas of Kinuras as *exempla*, 5–6); die heerskappy wat as adellike geboortereg beskou is (met Pelops as *exemplum*, 7); en die kuns van welsprekendheid (met

Adrastos as voorbeeld, 8). Al hierdie vorms of uitinge van *aretê* word in Sparta se krisistyd teen “aanvalsmoed” opgeweeg, en onvoldoende gevind – al word hulle deur treffende mitologiese voorbeelde versinnebeeld (1–9). Wat in die krisis vereis word is ’n bepaalde vorm van fisieke inspanning (10–23). Weer word ’n visuele prent vir die jong soldaat voorgelê, hierdie keer hoofsaaklik die verering van sy gemeenskap (21–42). Die geheel word afgesluit met ’n hernieude oproep tot dapper optrede (43–44) (kyk verder Henderson in Barkhuizen-Henderson-Van Rooy, 1986:62–71).

Turtaios het ook gedigte geskryf oor ’n vroeër fase van die oorlog:

aan ons koning, bemin deur die gode, Theopompos,
deur wie ons Messene met sy wye vlaktes geneem het,
Messene, goed om te ploeg, goed om te beplant,
waaroor hulle vir negentien jaar geveg het,
onophoudelik, met onverskrokke hart, 5
die landsdraende vaders van ons vaders.
In die twintigste jaar het die vyand die ryk lande verlaat
en van die groot berge van Ithomê gevlug
(fr. 5 West);

oor die onderwerping van die verslane Messeniërs:

soos esels wat onder groot laste gebuig gaan,
bring hul vir hul base onder pynlike dwang
die helfte van al die vrug wat die land voortbring
(fr. 6 West);

en

hulle’t saam met hul base gerou, hulle en hul gades,
telkens as die vervloekte doodslot iemand tref
(fr. 7 West).

2 Sosio-politieke probleme van die stadstaat

Die groei en ontwikkeling van die Griekse stadstate het sosiale, politieke, ekonomiese en morele probleme en ewels meegebring, wat ook in die poësie van die tyd tot uiting gekom het.

In die geval van Sparta het die oorlog teen die Messeniërs ’n ongelyke verdeling van die rykdom tot gevolg gehad wat ’n gedeelte van die volk gedwing het om vir ’n herverdeling van die grond te agitêr. Hieroor het Turtaios ’n elegie geskryf wat *eunomia* (“goeie wet-en-orde”) genoem is (Aristoteles, *Politika* 5.6.2). Een behoue fragment behandel die Spartaanse *rhetra* of konstitusie, wat volgens antieke skrywers deur die orakel van Delphi

aan die Spartane gegee is (Plutarchos, *Lewe van Lukourgos* 6; Diodorus Siculus 7.14; Lukourgos, *Toespraak teen Leokrites* 107; kyk Van Rooy, 1980:136 e.v.). Die komponente van die sosio-politieke struktuur van Sparta is in die reëls herkenbaar: die twee konings, die raad van ou manne, en die volksvergadering:

Hulle't Apollo gehoor en van Delphi orakels van die god
 en die profetiese woorde huis toe bring:
 “Die leiding van die Raad behoort aan die godgeëerde Konings”,
 in wie se sorg die lieflike stad Sparta staan,
 “en aan die Ou Manne. Dan kom die gewone Volk” 5
 wat met reguit besluite hulle mening weergee,
 “wat sowel goeie dinge sal sê as alles doen wat reg is,”
 en nie aan hierdie stad skewe raad verskaf nie.
 “So sal oorwinning en mag vir die hele volk volg,”
 want Apollo het dit vir die stad openbaar. 10
 (fr. 4 West).

Op grond van ander getuienis (bv. Diodoros 7.12.6, wat ook dele van die orakel aanhaal), het Theodor Bergk voorgestel dat Turtaios die woorde van die orakel in die heksameterreëls (3,5,7,9) weergegee, en elkeen met 'n pentameterreël van sy eie aangevul het wat daarop kommentaar lewer. In die pentameterreëls verskyn dus Turtaios se eie verduideliking en siening van die orakel en die Spartane se toepassing daarvan: die tradisie oor die *rhetra* se oorsprong (1–2), die hoogste verantwoordelikheid vir die geliefde stad wat by die konings en raad van ou manne berus het (4), die terugvoering van die volksraad deur middel van “reguit”, regverdigte besluite (6), die volksvergadering se plig om die stad reg te adviseer (8), en die finale sanksie van Apollo, wat die geheel in 'n ringkomposisie afrond (10).

Van Turtaios het Lesky (1966:119) geskryf: “His kind of poetry, never fearing to repeat itself, has been well characterized as propaganda-poetry.” Dié tipering is anachronisties. Digtters soos Turtaios of Solon gebruik nie hulle vers om die ideologie van 'n groep ten koste van die res van die gemeenskap te propageer nie. Die antieke Griekse digter in die betreklik beperkte gemeenskap van die stadstaat rig hom in 'n tydperk van krisis tot al sy mede-burgers in 'n stryd om oorlewing. Sy boodskap is wel in die kringe van die aristokratiese simposia voorgedra en bespreek, en sou selfs die ideale en siening van 'n bepaalde groep aristokrate verteenwoordig, maar dit is uiteindelik gerig op en ten behoeve van al die burgers van die stadstaat. En nie net dáárdie stadstaat nie: Turtaios vertoon selfs deernis teenoor die verslane Messeniërs in fragmente 6 en 7 (hierbo vertaal). Turtaios staan nie in diens van 'n “regering” of “party” nie: as burger wend hy sy digterskap aan tot voordeel van sy gemeenskap. Hy ontleed situasies en toestande, verduidelik, kritiseer, stel ideale, spoor aan, skep hoop.

Bibliografie

- Barkhuizen, J.H., Henderson, W.J. & Van Rooy, C.A. 1986. *Kalliope I. Griekse jambiese en elegiese poësie van Archilochos tot Theognis*. Unisa. Pretoria.
- Henderson, W.J. 1988. Solon van Athene as 'betrokke' digter. *Literator* 9(2):1–16.
- Lesky, A. 1966. *A History of Greek Literature* (Eng. vertaling van J. Willis & C. de Heer). Londen.
- Snell, B. 1975. *Die Entdeckung des Geistes*. Göttingen. 4de uitgawe.
- Snodgrass, A.M. 1964. *Early Greek Armour and Weapons*. Edinburgh.
- Snodgrass, A.M. 1965. The Hoplite Reform and History. *Journal of Hellenic Studies* 85: 110–112.
- Van Rooy, C.A. 1980. *Antieke Griekse Geskiedenis*. Durban/Pretoria.
- West, M.L. 1972. *Iambi et Elegi Graeci ante Alexandrum cantati*, 2 vols. Oxford.
- West, M.L. 1974. *Studies in Greek Elegy and Iambus*. Berlyn/New York.